

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

**De Nieuwe En Naauwkeurige Neederlandse Hovenier,
Onderwyzende hoe hier te Lande, onder dit Climaat een
Thuin, met zyn Parken, Paaden, Glintingen en Heiningen
wel zal aangeleid, en hoe de Boomen aan ...**

Te Leyden, 1735

Of de Boomen van Zaaylingen gekoomen langer dauren, en vrugtbaarder
zyn, en of de geente Boomen beter vrugten geven

[urn:nbn:de:bsz:31-139361](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-139361)

LEERLING.

Men moet dan noodzakelyk Eenten op de Zaaylingen, om uitnemende Appelen te hebben?

ERVAARE.

't Is goed van beide te hebben, de reden 's, dat indien de Boomen van Zaaylingen gekoomen, zo groote, en schoone vrugt, en van zo verheven smaak niet dragen, zo hebben sy dat voordeel boven de geënte Boomen, dat zy by na alle jaar dragen, en overvloediger; en behalven dat, zo hebben zy dit byfonders, dat zy langer duuren, want daar is een oude Boer omtrent een uur hier van daan, die my verſcekerd heeft, dat de meeste Appelboomen die hy rondom ſijn huis heeft van Zaaylingen, zyn gekoomen, gelyk zyn Vader, die ze in ſijn jonkheid geſaaid had, hem geſegd heeft, en eens met hem rekenende hoe oud of deeze Boomen ten naaſten by konden weezen, ſtemden zy toe, dat zy ten minſten Tagtig jaaren waren, en zo jeugdig en kragtig, als die men in de de Plantagies van dertig of veertig jaaren ziet.

Maar dat gebeurd in alle gronden niet, want op zommige plaatſen geven zy zo goeden vrugt als daar zy van gekomen zyn, en in andere plaatſen verbaſteren zy, zo ſterk, dat men de ſoort niet meerder en kend, en dikwils niet beeter zyn, dan by ons in de boſſchen groeyen.

II. HOOFDPUNT.

Of de Boomen van Zaaylingen gekoomen langer duuren, en vrugtbaarder zyn, en of de geënte Boomen beeter vrugten geven?

LEERLING.

Zegt my zoo 't UE goetdunkt de reeden waarom de Zaaylingen langer duuren, en beeter dragen, en waaren de Geënten beeter vrugten geven.

ERVAARE.

Ik agt, dat als ik al getragt zal hebben om aan u jonge nieuwſigheid te voldoen, dat gy daarom niet te meerder ſult weeten,

en

en de reeden die men van deeze zaak kan geeven, kan van beginners van uwe jaaren niet begreepen werden.

LEERLING.

Maar Heer en Vriend, zoud gy my daar van niet eenige dingen kunnen seggen door eenige klare gelykenis, die my ten naasten by konde doen begrypen, waar uit dit onderscheid spruit?

ERVAARE.

Gy moet dan weten, dat de geënte Boomen sodanig sijn, door de kunst van die ze geënt heeft, daar sy in verschillen van die maar uit de natuur syn opgegroeid, daar den Tuynier niet toegedaan heeft, als den arbeid om ze aantekweeken, en aan dese behalve de sorg om se waartenemen, heeft hy'er ook de sorg by gevoegd, om haar vrugt van verscheide soorten te doen dragen, dat inderdaad wonderlyk en raar zou zyn, indien de kunst van Euten zo gemeen niet was, als die nu wel is. Daar uit moet gy besluiten, dat de natuur meerder tot de Zaaylingen heeft gedaan, en dat de kunst, veel heeft toegebracht aan de deugd der geënte Boomen.

Na deeze onderstelling zal ik u verder zeggen, dat de Natuurlyke dingen van de kunstige, daar in verschillen; dat de eerste een seekere beginsel hebben, dat haar beweging en rust bepaald, en dat sy geduerig van selfs en sonder eenige yremde hulp, die van buiten aan komd, die werkingen die haar eigen zyn opvolgen. En dat het geheel anders is met de dingen die door kunst gemaakt zyn, nadien het beginsel van haar werking onverschillig tot het een of het ander bekwaam is. Want een Beeldhouwer kan van Metaal, of eenige andere stof, een boom maaken, die gelyk de boomen van de Hesperidessse hooven, met goude appelen zyn beladen, maar dit zal waarlyk geen boom, maar metaal zyn, en men zoude kunnen zeggen, dat het maar een valsche boom was, om dat hy niet anders dan den schyn, en gedaante van een boom zoude hebben. Daar uit moet gy besluiten, dat de kunst maar alleen van buiten werkt, en in tegendeel de Natuur bezig is, in 't inwendige, als het inwendige, en het voornaamste deel, dat meest van nooden heeft, als gezegd is, tot de oeffening der beweging, en werkingen.

Hier uit kund gy ook het onderscheid sien, tusschen de dingen die alleen natuurlyk, en die alleen kunstig syn, dewelke in haar

geen beginsel van werking kunnen hebben, gelyk deze metaleboom zou zyn daar men geen sap nog verborge kragt in soude sien, gelyk aan de natuurlyke boomen, die dit sap volgens d' order der Zaizoenen aan alle d' uitgebreidheid der Takken mede deeld.

Ik heb nog te onderstellen, dat 'er dingen zyn, die uitwerkingen van de natuur en van de kunst te samen sijn, en van dese wederom daar de kunst, veel, of meer heeft in gearbeyd, dan de natuur gelyk een aarde vat, daar de kunst het aanmerkelykste in is, en andere daar de natuur meer heeft aan gearbeid, dan de kunst, gelyk een Appel, of Peereboom natuurlyk schoon, daar den Tuynman een beter gedaente aan heeft gegeven door het afnoeyen van eenige onnutte Takken.

Om u nu op uw vraag te antwoorden, sal ik u seggen, dat de boomen van Pitten gekomen, door een neiging en vermogen dat haar eygen is, of natuurlyk, tragten so veel mogelyk is, of om beter te zeggen, door het vermogen dat den Schepper der Natuur, wonderdaadig in haar Zaaden opsluit en onnaspeurig om haar soort onsterffelyk te maken, de Schepper doet niets als om het tot zyn voorgesteld einde, of oogmerk te brengen, en dit faad besluit in vermogen so veel boomen, als er Zaaden zyn, en dat is de Reden, die ik u van haar vrugtbaarheid geef.

En om u nog een klaarder bewys van de langduurigheid der uit Pitgewasse boomen te geeven, boven de geente, zal ik u seggen, dat alle die van d' oeffening der boomen geschreven hebben, overeenstemmen, dat men geen twee verscheide soorten op eenen boom moet Enten; geen andere Reeden hebbende, als die, daarik my met haar van bedien, te weeten, dat het sap van de stam, dat in het ent moet klimmen, niet altyd met het selve overeenkomt, dat 's te seggen, dat die stam het voedsel op de regte tyd niet geeft, dat het Ent die zou van noden hebben, en deeze strydigheid kan niet anders als haar bederv in weinig jaren veroorzaken.

En wat belangd de goedheid van vrugt, der geente boomen, ik zal u zeggen, dat men door de kunst eenige volkomenheid aan een en de selvde zaak kan toevoegen, gelyk by voorbeeld, een boom die siek is in sijn wortels gelyk zyn geele blad uitwyft, kan geneezen werden, met de Aarde voorfigtig van de wortels weg te neemen, en 'er beeter op te werpen: Van gelyke, indien een

Boom

Boom niet is, daar men hem voor gekogt heeft, gelyk wel ge-
beurd, zoo kan men hem door deeze rare kunst van Enten, een
foort van beeter vrugt, die men wil, doen dragen, schoonder,
en van beeter smaak, dan of hy uit de Zaaylingen kwam.

Daar uit moet men besluiten, dat het de Natuur wind boven
de kunst, wat de duurzaamheid belangd, in de boomen, en in-
dien zy eenige volmaaktheid van de kunst verkrygd, 't is niet son-
der eenig geweld te lyden, maar gelyk 'er geen geweld is dat lang
kan duuren, zo werd dit sap ook moede, van aan het voedsel van
de Ent te arbeiden, en vervald van haare Natuurlyke kragt, zo
dat de Enten haar einde genaaken, in 50 jaaren, den een vroe-
ger, den ander wat laater: De Boomen die jong geënt zyn lee-
ven langer, dan die groot geënt zyn, dat 's te zeggen, dat meh
op stammen van een duim dik moet Enten, en die een Arm dik
zyn, duuren het minst. De Reeden is, gelyk ik al gefegd heb,
dat de Natuur in die kragtiger werkt als in deese.

Ik heb u die kunst-boom voorgesteld om u te leeren onderschei-
den alleenlyk de kunst van de Natuur, en niet om te bewyfen,
dat de Enten alleenlyk een werk van de kunst zyn, gelyk een
Boom van Metaal, of eenige andere stoffe zoude zyn; nogtans is
het gewis dat een geënte, een werk van de kunst en van de Na-
tuur is, en dat beide te gelyk deeze aangename Zaak voort-
brengen.

LEERLING.

Een geënte Boom kan dan zo wel kunstig als natuurlyk ge-
naamd werden?

ERVAARE.

Neen, wy moeten zeggen, dat het een natuurlyken Boom is,
maar dat hem de kunst veel heeft verbeterd, gelyk by voorbeeld,
een Scholier, die wel heeft school gegaan, en ook de Wysbegeer-
te geleerd, en is geen Man door kunst gemaakt maar een Man in
welke de kunst veel gedaan, om de gesteldheeden die hy van de
Natuur ontfangen had te volmaaken.